

Dit document evenals andere documenten met betrekking tot overlijden in Nederland en informatie, handelswijzen en protocollen met betrekking tot overledenenenzorg kunt u vinden op/via de startpagina van overledenenenzorgpro.nl.

[Naar de website van overledenenenzorgpro.nl](http://overledenenenzorgpro.nl)

11 OBDUCTIE

Is meer duidelijkheid gewenst over de exacte doodsoorzaak, dan kan obductie plaatsvinden. Er bestaat onderscheid tussen een vrijwillige en een onvrijwillige obductie.

Een **medische** obductie is vrijwillig en mag alleen plaatsvinden als de overledene daar bij leven toestemming voor gaf of met toestemming van de nabestaanden. Eerst aangewezen is de echtgenoot, geregistreerd partner of levensgezel. Als die er niet is of niet bereikbaar, dan kan de toestemming ook komen van de naaste onmiddellijk bereikbare meerderjarige bloed- of aanverwanten tot en met de derde graad en anders van de aanwezige erfgenamen of degenen die de zorg voor het lijk op zich nemen.

Een voorbeeld van een onvrijwillige obductie is de **gerechtelijke obductie** die op last van de officier van justitie of een andere gerechtelijke autoriteit plaatsvindt. Doel is het vaststellen van de doodsoorzaak en de aard van het overlijden en eventueel het verzamelen van strafrechtelijk bewijsmateriaal. Het lichaam wordt in beslag genomen; toestemming van overledene of nabestaanden is niet vereist.

Onvrijwillige obductie kan ook op last van de inspecteur voor de gezondheidszorg plaatsvinden in het belang van de **volksgezondheid**, bijvoorbeeld bij besmettelijke ziekten. Ook hier is toestemming niet vereist.

12 LIJKBEZORGING

Lijkbezorging kan op 3 manieren plaatsvinden: begraving, crematie of ontleding. Voor **begraving** of **crematie** zorgt meestal de familie maar iedereen mag het regelen. Als er niemand is, is de burgemeester verantwoordelijk. Als gezegd, is toestemming nodig van de ambtenaar van de burgerlijke stand. Begraving of crematie mag niet eerder dan 36 uur en niet later dan de vijfde dag na overlijden plaatsvinden. De burgemeester kan een andere termijn stellen, na een arts te hebben gehoord. Voor de hand ligt dat dit de lijkschouwer is. Voor eerdere lijkbezorging is ook toestemming van de Officier van Justitie nodig.

Ontleding vindt plaats in het belang van de wetenschap en is alleen toegestaan als de overledene daar bij codicil toestemming voor gaf. Ook nabestaanden kunnen toestemming geven. Voor ontleding moet ook toestemming van de ambtenaar van de burgerlijke stand komen.

TENSLOTTE

- Informeer nabestaanden over het waarom van de lijkschouwing
- Verricht de lijkschouw buiten hun aanwezigheid
- Neem bij de geringste twijfel contact op met de gemeentelijk lijkschouwer
- Denk - zeker bij overlijden in het ziekenhuis - ook aan de mogelijkheid van orgaan- of weefseldonatie².

² Zie voor de handelwijze rond donatie ook het landelijk Modelprotocol postmortale orgaan- en weefseldonatie, te raadplegen via www.knmg.nl/vademecum.

Overal waar in deze tekst de mannelijke vorm is gebruikt, kunt u ook de vrouwelijke vorm lezen.

Deze handreiking werd mede mogelijk gemaakt dankzij financiering van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Voor meer informatie belt u met 030 - 28 23 322
of mailt u met artseninfolijn@fed.knmg.nl

knmg **handreiking** lijkschouwing voor artsen

bij overlijden anders dan door euthanasie of hulp bij zelfdoding

knmg handreiking lijkschouwing voor artsen

bij overlijden anders dan door euthanasie of hulp bij zelfdoding¹

Beknopte informatie over lijkschouwing voor behandelend artsen en hun waarnemers. Uitgebreidere informatie is te vinden in het KNMG-Consult 'Dokter en de dood', te raadplegen via www.knmg.nl/vademecum.

1 WAAROM MOET LIJKSCHOUWING PLAATSVINDEN?

Om een verklaring van overlijden (A-formulier) te kunnen afgeven. Deze verklaring is nodig voor de toestemming van de ambtenaar van de burgerlijke stand tot begraving of crematie. Daarnaast moet de schouwend arts een doodsoorzakenformulier (B-formulier) invullen voor de statistiek.

2 WANNEER MAG EEN VERKLARING VAN OVERLIJDEN WORDEN AFGEGEVEN?

Als de schouwend arts weet **wie** de overledene is en **overtuigd** is van een natuurlijke dood. Bij de *geringste* twijfel moet de gemeentelijk lijkschouwer worden ingeschakeld.

3 WAT IS HET VERSCHIL TUSSEN NATUURLIJK EN NIET-NATUURLIJK OVERLIJDEN?

Natuurlijk overlijden is overlijden door spontane ziekte of ouderdom, inclusief een complicatie van een 'lege artis' uitgevoerde medische behandeling. Niet-natuurlijk overlijden is overlijden als direct of indirect gevolg van een ongeval, geweld of een andere van buiten komende oorzaak, schuld of opzet van een ander of zelfmoord.

4 WIE MAG EEN LIJKSCHOUWING VERRICHTEN?

Een behandelend arts of de gemeentelijk lijkschouwer. Beiden mogen geen huwelijks- of familiebanden hebben (gehad) met de overledene of met de moeder van de doodgeborene. De gemeentelijk lijkschouwer mag de afgelopen 2 jaar ook geen behandelrelatie met hen hebben gehad.

Een waarnemer mag ook optreden als behandelend arts maar omdat hij vaak onbekend is met de patiënt, is wel voorzichtigheid geboden. Voor het invullen van het B-formulier is vaak inzage in de medische gegevens of overleg met de behandelend arts nodig.

5 WAT HOUDT EEN LIJKSCHOUWING IN?

- een door een arts persoonlijk uitgevoerd, uitwendig onderzoek (inspectie, zo nodig palpatie, percussie en temperatuurmeting) van het hele lijk;
- een onderzoek naar de omstandigheden waaronder het overlijden plaatsvond;
- het beoordelen of wel/niet sprake is van een natuurlijke dood;
- het uitschrijven van de overlijdenspapieren (A- en B-formulier), althans als de arts **overtuigd** is van een natuurlijke dood.

6 WAAR MOET U OP LETTEN?

- Is sprake van overlijden?** Let hierbij vooral op de aanwezigheid van lijkvlekken, lijkstijfheid, lichtstijfheid van de pupillen en vervormbaarheid van de cornea.
- Wie is de overledene?** Vraag bij twijfel naar identiteitspapieren. Neem anders contact op met de gemeentelijk lijkschouwer.
- Tijdstip van overlijden.** Ga ook af op de aard van lijkvlekken en de mate van lijkstijfheid en afkoeling. Is het tijdstip van overlijden onvoldoende nauwkeurig vast te stellen, dan is sprake van lijkvinding (zie onder 10).
- Aard en oorzaak van overlijden.** Let ook op geur en plaats van het lijk, aanwezigheid van letsels en voorwerpen op of aan het lichaam, petechiën op slijmvlies van lippen en conjunctivae, biologische sporen, omgevingsfactoren en gedrag van omstanders.

7 WANNEER MOET LIJKSCHOUWING PLAATSVINDEN?

Zo spoedig mogelijk na overlijden. In uitzonderingsgevallen en in overleg met verzorgers of nabestaanden kan eventueel worden gewacht tot de volgende ochtend. Is op voorhand duidelijk dat sprake is van een niet-natuurlijke dood, dan hoeft de behandelend arts niet eerst zelf te schouwen. Beter is dan direct de gemeentelijk lijkschouwer in te schakelen. Het stoffelijk overschot moet dan volledig met rust worden gelaten tot er geschouwd is.

8 WAT MOET ER NA LIJKSCHOUWING GEBEUREN?

Als u weet **wie** de overledene is en **overtuigd** bent van een natuurlijk overlijden, dan vult u zowel de verklaring van overlijden (A-formulier) als de doodsoorzakenverklaring (B-formulier) in. Meestal gaat het A-formulier mee met de familie of de begrafenisondernemer. De wet gaat er vanuit dat dezelfde arts die het A-formulier ondertekent tegelijkertijd ook het B-formulier ondertekent. Bij waarneming kan dat wat later zijn omdat daarvoor meestal de eigen arts moet worden geraadpleegd. Gebruik altijd de officiële formulieren met bijbehorende envelop. U kunt deze aanvragen bij de gemeente.

Als u **niet overtuigd** bent van een natuurlijk overlijden of vermoedt of zeker weet dat sprake is van niet-natuurlijk overlijden, dan schakelt u **onmiddellijk** de gemeentelijk lijkschouwer in.

9 WAT DOET DE GEMEENTELIJK LIJKSCHOUWER?

Deze komt ter plaatse en schouwt het lijk. U verstrekt hem de relevante informatie voor zover nodig om aard, tijdstip en doodsoorzaak te kunnen vaststellen. Raakt de gemeentelijk lijkschouwer alsnog overtuigd van een natuurlijk overlijden, dan vult hij de overlijdenspapieren in. Is hij niet overtuigd, dan brengt hij onverwijld verslag uit aan de Officier van Justitie. Pas als de officier toestemming geeft, kan begraving of crematie plaatsvinden. Ook obductie, ontleding en orgaan- of weefseldonatie zijn dan slechts toegestaan met toestemming van de officier.

10 LIJKVINDING

Van lijkvinding is sprake als een stoffelijk overschot wordt aangetroffen terwijl tijdstip of plaats van overlijden onvoldoende nauwkeurig is vast te stellen. Meestal zult u dan niet overtuigd zijn van een natuurlijk overlijden en moet u de gemeentelijk lijkschouwer inschakelen.

¹ Voor euthanasie of hulp bij zelfdoding geldt een specifieke meldingsprocedure. Zie daarvoor het KNMG-Consult 'Euthanasie: zorgvuldig van begin tot einde', te raadplegen via www.knmg.nl/vademecum.